

نقش مدیریت انتظامی در کنترل خشونت تماشاگران فوتبال با رویکرد جرم‌شناختی

مجید آقایی^۱، حسین طاهری^۲ و رضا اندام^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱۲/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۳/۱۰

چکیده

زمینه و هدف: خشونت تماشاگران یک معضل جهانی است که در ایران نیز در حال رشد است و مدیریت انتظامی نقش بسزایی در کنترل آن دارد. بنابراین هدف از پژوهش حاضر تبیین نقش مدیریت انتظامی در کنترل خشونت تماشاگران فوتبال با رویکرد جرم‌شناختی است.

روش‌شناسی: این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت علی-همبستگی از نوع پیمایشی است. جامعه آماری شامل تماشاگران حاضر در ورزشگاه آزادی در ۸ مسابقه لیگ برتر فوتبال ۹۷-۹۶ بود که با توجه به تعداد بالای آن‌ها، بر اساس جدول مورگان ۳۸۶ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای از بین تماشاگران انتخاب شدند. برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه محقق ساخته شامل ۴۸ گویه که روایی صوری و محتوایی آن توسط ۱۲ نفر از اساتید و صاحب‌نظران تأیید و پایایی آن به وسیله آزمون آلفای کرونباخ بررسی و مقدار آن ۰/۸۷ به دست آمد، استفاده شد. برای بررسی روایی سازه پرسشنامه از مدل اندازه‌گیری در نرم‌افزار «پی. ال. اس» و برای سایر تحلیل‌ها نیز از آزمون‌های کولموگروف-اسمیرنوف، رگرسیون خطی ساده و چندگانه استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد همه اقدامات مدیریت انتظامی که با رویکرد جرم‌شناختی انجام می‌شوند به‌طور معناداری کاهش خشونت تماشاگران فوتبال را تبیین کرده و در این میان اقدامات پیشگیرانه بیشترین تأثیر را بر کاهش خشونت تماشاگران دارند ($P < 0/05$).

نتایج: با توجه به یافته‌های به‌دست آمده در این مطالعه، می‌توان چنین استنباط کرد که: مدیریت انتظامی با تأکید بر اقدامات پیشگیرانه می‌تواند نقش تأثیرگذار خود را در کاهش خشونت تماشاگران ایفا کند.

کلیدواژه‌ها: مدیریت انتظامی، جرم‌شناسی، خشونت، تماشاگر، فوتبال.

□ **استناد:** آقایی، مجید؛ طاهری، حسین؛ اندام، رضا (تابستان، ۱۳۹۸). نقش مدیریت انتظامی در کنترل خشونت تماشاگران فوتبال با رویکرد جرم‌شناختی. *فصلنامه پژوهش‌های مدیریت/انتظامی*، ۴(۲)، ۲۳۷-۲۵۸.

۱. استاد یار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر. رایانامه: majidaghaei1357@gmail.com

۲. مربی گروه تربیت بدنی، دانشگاه علوم انتظامی امین. (نویسنده مسئول). رایانامه: hoseintaheri1363@chmail.ir

۳. دانشیار گروه مدیریت سازمان‌های ورزشی، دانشگاه صنعتی شاهرود. رایانامه: reza.andam@gmail.com

مقدمه

با حرفه‌ای شدن و افزایش هیجان‌ات و حساسیت مسابقات ورزشی روز به روز بر تعداد جمعیت تماشاگران افزوده شده است، به طوری که در برخی از مسابقات ورزشی بیش از صد هزار هوادار در ورزشگاه حاضر می‌شوند (شفیعی، دستوم، عبدالی و افروزه، ۱۳۹۵، ص ۵۳) و چنانچه این حضور انبوه جمعیت تماشاگر به خوبی مدیریت و کنترل نشود خود می‌تواند زمینه بروز بسیاری از ناهنجاری‌های اجتماعی از جمله درگیری و خشونت، شکستن شیشه و صندلی اتوبوس‌ها، لامپ‌های ورزشگاه و خیابان‌ها، حمله به اماکن عمومی، خسارت وارد کردن به اتومبیل‌ها و اموال عمومی موجود در محدوده ورزشگاه‌های فوتبال توسط تماشاگران را در پی داشته باشد. در این بین نقش پلیس در مدیریت انتظامی و پیشگیری از ناآرامی‌های ورزشی، بسیار مهم و تعیین کننده است که با مدیریت مناسب، می‌تواند از بروز بسیاری از پرخطرهای ورزشی جلوگیری کند (جان بزرگی، الیاسی و حسینیان، ۱۳۸۹، ص ۲۵۲)؛ به طوری که کنترل انحرافات اجتماعی بدون توجه به نقش مدیران انتظامی امکان ندارد. خشونت تماشاگران در ورزش و به ویژه فوتبال از این مقوله مستثنا نبوده و عملکرد مدیریت انتظامی در بروز و کنترل رفتارهای پرخطرانه اهمیت بسیار بالایی دارد (هوی^۱، ۲۰۰۸، ص ۸). علل و عوامل مدیریتی مؤثر بر نقش نیروی انتظامی در رویارویی با بی‌نظمی و خشونت برای حفظ نظم و امنیت تماشاگران در ورزشگاه‌ها، موضوعی است که مدیریت انتظامی و مدیریت ورزشی را با دانش جرم‌شناسی در یک مسیر قرار می‌دهد. از این رو شناسایی علل و عوامل خشونت تماشاگران فوتبال در حوزه مدیریت انتظامی و مدیران باشگاه‌ها و تیم‌ها محل تلاقی مدیریت انتظامی و جرم‌شناسی است (آقایی و صفاری، ۱۳۹۷). جرم‌شناسی^۲ علمی است که از مجموع علوم بهره می‌گیرد تا پدیده بزهکاری، انحراف و علل آن را شناخته و ضمن درمان این بیماری، تلاش خود را صرف امحای علل جرم‌زا و پیشگیری بزهکاری کند (تایرنی و اونیل^۳، ۲۰۱۳، ص ۵۳). مارک آنسل^۴ از پیروان مکتب دفاع اجتماعی جدید معتقد است: جرم‌شناسی مطالعه پدیده جرم در جمیع جهات است. با ظهور مکتب تحقیقی و با الهام از افکار اگوست کنت^۵ همه رخدادها نتیجه روابط خاص علی معلولی و

1. Hau

2. Criminology

3. Tierney & O'Neill

4. Mark ansel

5. Auguste kont

قوانین طبیعی حاکم بر پدیده‌های عادی و اجتماعی دانسته می‌شود. این رویکرد اثبات‌گرایانه و تجربی در مطالعه جرم به جرم‌شناسی مشهور است (معصومی، ۱۳۹۷، ص ۸۹ و آیندور، ۲۰۱۴، ص ۳۶۱). جرم‌شناسی چهارراه علوم است و برای شناسایی علل وقوع بزهکاری از علوم مختلف نظیر روان‌شناسی، مدیریت، زیست‌شناسی و مانند آن بهره می‌گیرد.

خشونت یکی از ابعاد جرائم و انحرافات در حیطه ورزش و به‌ویژه فوتبال است و از این منظر موضوعی قابل بررسی است. در حیطه جرم‌شناسی، مدیریت انتظامی مسئول اصلی برقراری نظم و کنترل خشونت و پرخاشگری تماشاگران است. سهم عمده ورزش و به‌ویژه فوتبال در فرهنگ و اقتصاد و حتی سیاست به‌عنوان پرطرفدارترین و پربیننده‌ترین ورزش در سطح ملی و فراملی غیرقابل انکار است؛ گردآوری جمعیت زیاد در زمان و مکان معین سبب ایجاد زمینه مساعد بروز هیجان زیاد و خشونت است که جرم‌شناسی با بهره‌گیری از علوم مختلف با کمک از حقوق کیفری و با روشی استقرایی سعی در بررسی خشونت تماشاگران فوتبال دارد (آقایی و ملانوروزی، ۱۳۹۷، ص ۱۵۲). از طرفی کارکردهای اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی و سیاسی فوتبال بر کسی پوشیده نیست و حتی به‌عنوان ورزش جهان‌شمول جایگزین مناسبی برای انحرافات نظیر اعتیاد و سایر فعالیت‌های جنایی است. ورزش فوتبال به‌عنوان انعکاسی از جامعه آن چنان شالوده‌ای به حرکات بدنی می‌دهد که بی‌مناسبت نیست به‌مثابه یک تولید فرهنگی تجزیه و تحلیل شود (عباس‌زاده، سعادت، کبیری و عشایری، ۱۳۹۶، ص ۴۲). ورزش و از جمله فوتبال انعکاسی از جامعه بوده و می‌تواند خصیصه ناپسند خشونت انسان‌ها را مانند سایر صور اجتماعی نشان دهد. جامعه خشن و منحرف می‌تواند خشونت را در فعالیت‌های ورزشی به‌ویژه فوتبال منعکس کند و این رابطه مستقیم وجود دارد که خشونت در ورزش بستگی اساسی به سطح و میزان خشونت در جامعه دارد (قاسمی، ذوالاکتاف، پور علیوند، ۱۳۸۸، ص ۳۷). فوتبال و حجم عظیم تماشاگران این رشته کارکردهای بسیاری در زمینه سیاسی، حقوقی، کیفری، جرم‌شناسی به خود گرفته است و در بعد اجتماعی نیز سبب یادگیری نقش‌های اجتماعی و تقویت روحیه مسئولیت‌پذیری و روحیه ملی و پر شدن اوقات فراغت جوانان است. هزاران تماشاچی برای ورزشکاران تشویق و تقویت اجتماعی فوری و آنی، چه مثبت یا منفی را فراهم می‌کنند. در واقع ورزش مدرن بدون حضور تماشاگران و دوست‌داران

ورزش زنده نخواهد بود و ساختار ورزش بدون وجود تماشاگران معنا پیدا نمی‌کند (میرغفوری، صیادی تورانلو و میرفخرالدینی، ۱۳۸۸، ص ۸۴). بی‌شک حجم بالای حضور تماشاگران زمینه مناسبی را برای بروز هیجان زیاد و خشونت تماشاگران و هواداران فراهم می‌آورد.

به‌طور کلی حضور تماشاگران در رقابت‌های ورزشی پیامدهای مثبت و منفی زیادی دارد. خشونت و پرخاشگری تماشاگران از پیامدهای منفی حضور تماشاگران در ورزش است که رشته ورزشی فوتبال به دلیل حجم بالای تماشاگران، زمینه مساعدی را برای بروز آن فراهم می‌کند. اگرچه خشونت تماشاگران فوتبال گاهی با عناوین مجرمانه‌ای مانند نزاع، ایراد ضرب و جرح عمدی و تخریب اموال مطابقت دارد، بنا به دلایلی از جمله توسعه مسئولیت کیفری شخص حقوقی (باشگاه‌ها) و توسل به جزای نقدی، حقوق کیفری نمی‌تواند در مواجهه با او باشگری تماشاگران از تمام ظرفیت و توان خود استفاده کند (جوان جعفری و صفری، ۱۳۹۷، ص ۴۷).

پیشینه پژوهش: در همین راستا جلینا تاسیک^۱ (۲۰۱۸)، در یک مطالعه مروری با موضوع «مقررات قضایی در مورد خشونت در مسابقات ورزشی و مسائل قابل بحث در دادگاه»، قوانین بین‌المللی و به‌طور خاص قوانین مجازات مربوط به جمهوری صربستان که با هدف پیشگیری از خشونت در رویدادهای ورزشی و مدیریت رفتار تماشاگران تدوین شده است را مورد بحث و بررسی قرار داد. این محقق معتقد است که قوانین و مجازات مرتبط با خشونت در رویدادهای ورزشی که شامل دامنه وسیعی از مجازات شامل؛ زندان، جریمه نقدی، بازداشت خانگی، محرومیت از خدمات اجتماعی و محرومیت از ورود به ورزشگاه است طی سال‌های متمادی، با وجود افزایش تعداد رویدادهای ورزشی باعث کاهش جنایاتی مرتبط با رویدادهای ورزشی شده است. همچنین اطلاعات رسمی مربوط به خشونت در ورزش و رویدادهای ورزشی نشان‌دهنده کاهش پایدار تعداد اتهامات جنایی و محکومیت جرائم جنایی خشونت‌آمیز در رویدادهای ورزشی است و این واقعیت توسط مقامات قضایی صرب و نیروهای پلیس این کشور تأیید شده است. همچنین جوان جعفری و صفری (۱۳۹۷)، در پژوهشی تحلیلی توصیفی با عنوان چالش‌های حقوق کیفری در مواجهه با او باشگری تماشاگران فوتبال به ناتوانی دستگاه کیفری به‌تنهایی در استفاده از تمام ظرفیت خود در برابر او باشگری پرداخته و جمعی بودن رفتار او باشگران را مانعی در این مسیر دانسته‌اند.

از این رو حقوق کیفری ورزشی و حقوق کیفری انضباطی در قالب دستگاه عدالت کیفری و کمیته انضباطی فدراسیون فوتبال در واکنش به خشونت تماشاگران فوتبال به عنوان شاخه عدالت توزیعی به تنبیه و کیفر متوسل می‌شود، ولی جرم‌شناسی به دنبال تحلیل علل و عوامل وقوع این خشونت و ارائه راهکارهای کنترل و کاهش این خشونت از راه‌های غیر کیفری و با تمسک به آموزه‌های علوم مختلف نظیر مدیریت انتظامی است (آقایی و ملانوروزی، ۱۳۹۷، ص ۵۷). در همین راستا جان‌بزرگی و همکاران (۱۳۸۹) در مطالعه‌ای پیمایشی با موضوع «نقش پیشگیرانه مدیریت انتظامی در جلوگیری از وقوع رفتارهای تخریبی تماشاگران فوتبال» که با استفاده از ابزار پرسشنامه و نظرسنجی از ۱۲۶ نفر از فرماندهان و مدیران نیروی انتظامی به انجام رساندند، گزارش کردند که هر پنج شیوه مرسوم مدیریت رفتارهای جمعی شامل: عملیات روانی، کنترل نامحسوس، روش‌های اقتناع و مجاب‌سازی، عوامل و پلیس پُر شمار محسوس می‌توان برای جلوگیری از وقوع کنش‌های جمعی آشوب‌گرانه تماشاگران فوتبال استفاده کرد. در این میان از بین عوامل پنج‌گانه یادشده سهم عملیات روانی و کنترل نامحسوس در جلوگیری از وقوع کنش‌های تخریبی بیش از سایر عوامل است.

بنابراین با توجه به پژوهش‌ها صورت گرفته در این زمینه می‌توان چنین استنباط کرد که تاکنون اتفاق نظر جامعی در خصوص تأثیرگذاری اجرای قوانین و مقررات قضایی در مورد پیشگیری از خشونت در مسابقات ورزشی وجود نداشته و از طرفی همه پژوهش‌های انجام‌شده در این خصوص بر نقش مدیریت انتظامی در کنترل رفتار نابهنجار تماشاگران اذعان دارند. البته با توجه به اهمیت و گستردگی مسئولیت نظم و امنیت در ورزشگاه‌ها، نیروی انتظامی به تنهایی قادر به انجام این مهم نبوده و لازم است سایر سازمان‌ها از جمله دستگاه قضایی در اجرای مأموریت خطیر برقراری نظم و ایجاد امنیت برای کلیه دست‌اندرکاران مسابقات ورزشی و هواداران و همچنین پیشگیری از تخریب اماکن، تأسیسات و تجهیزات ورزشگاهی و شهری با مدیریت انتظامی تعامل لازم را داشته باشند؛ بنابراین در این مطالعه که با رویکردی جرم‌شناسی تدوین شده است، هدف اصلی تبیین نقش مدیریت انتظامی در کنترل خشونت تماشاگران فوتبال با رویکرد جرم‌شناختی است.

مبانی نظری: مدیریت عبارت است از بکارگیری کارا و اثربخش منابع مادی و انسانی تحت نظام ارزشی پذیرفته‌شده آن جامعه با عنایت به اصولی چون برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، بسیج منابع و امکانات، هدایت

و کنترل و نظارت بر اساس هدف‌های از پیش تعیین شده (رضائیان، ۱۳۹۵، ص ۲۳). انتظام به معنای ساماندهی یک محیط و تنظیم عوامل و مقررات در یک جامعه یا محیط در تعامل میان دولت و مردم، است. بکارگیری کارا و اثربخش منابع مادی و انسانی در انجام وظیفه ذاتی پلیس یعنی نظم و امنیت را می‌توان در مدیریت انتظامی جستجو کرد. چون پلیس متولی اصلی امنیت انتظامی هر کشور است، بر این مینا، آنچه می‌تواند در حوزه امنیت فردی و انسانی تأمین کننده امنیت آحاد اجتماع باشد، می‌تواند وظیفه و مأموریت‌های اصلی و عمده مدیریت انتظامی، پلیس و نیروی انتظامی را در سطح جامعه تعریف کند. پیش‌بینی و پیشگیری از وقوع بی‌نظمی (بحران) و ایجاد آمادگی سازمانی یکی از مهم‌ترین وظایف مدیریت انتظامی است (پوراسدی و صادقی خلیلانی، ۱۳۹۶، ص ۳۷)؛ کنترل نامحسوس، عملیات روانی نظیر ایجاد رعب و وحشت، اقناع، حضور فیزیکی پلیس و استفاده از عوامل (مثلاً از خود تماشاگران) مؤلفه‌های عملی مدیریت انتظامی در تلاقی با حوزه مدیریت ورزشی در رفتارهای وندالیستی است (جان‌بزرگی و همکاران، ۱۳۸۹، ص ۲۵۵).

خسونت و پرخاشگری: پرخاشگری میلی ریشه‌دار برای بقاء نوع است و ورزش نوعی بیان ناخودآگاه این میل است (محسنی، ۱۳۸۸، ص ۵۵). ارونسون^۱ نیز خشم و پرخاشگری را عملی می‌داند که هدفش اعمال صدمه، آسیب و رنج جسمانی یا روانی است. وی در تعریفی نسبتاً جامع، پرخاشگری را این‌گونه تعریف می‌کند: پرخاشگری ناظر بر رفتاری است که با نیت تخریب اموال یا صدمه زدن به شخص دیگر انجام می‌شود و متضمن بی‌توجهی محض به سلامت دیگران و شاید خود است؛ پیامدهای پرخاشگری ممکن است فیزیکی یا روانشناسانه باشد. پرخاشگری واکنشی غریزی به هجوم، ناکامی و رقابت برای دستیابی به منابع است که بیشتر از طریق برخورد بدنی تجلی می‌یابد. (محسنی، ۱۳۸۸، ص ۶۵). سه نوع پرخاشگری را میان تماشاچی‌های ورزشی می‌توان از یکدیگر متمایز کرد: کلامی، غیرکلامی و بدنی. رفتارهای اهانت آمیز، سوت زدن، مسخره کردن و مانند آن، جزء پرخاشگری کلامی محسوب می‌شوند. هدف این نوع پرخاشگری، تحقیر بازیکنان و هواداران تیم حریف و داوران مسابقه است. پرخاشگری غیرکلامی تماشاگران ورزشی، پرخاشگری‌هایی همچون تهدید با مشت گره کرده و ژست‌های اهانت آمیز است. پرخاشگری بدنی، با دست خالی یا ابزار (اشیاء پرتابی، زنجیر، چاقو و مانند آن) اغلب علیه داوران،

بازیکنان حریف و گاهی علیه پیاده‌روندگان، سایر شهروندان و گاهی علیه پلیس استفاده می‌شود (وان، ویور، بلیوا، لدد و آرمسترانگ، ۲۰۱۵، ص ۲).

سه رهیافت زیستی، روانی و جامعه‌شناختی، در تبیین خشونت تماشاگران فوتبال وجود دارد. در این پژوهش با غلبه مفاهیم جامعه‌شناختی، به مبانی اقتصادی، اهداف و وسایل مشروع و نظریه کنترل اجتماعی و برجسب اشاره می‌شود. «رابرت مرتون^۱» جامعه‌شناس آمریکایی، منشأ انحراف افراد را ساختار و فرهنگ اجتماعی می‌داند. بی‌هنجاری مرتون عدم توازن بین اهداف ارزش داده شده و وسیله‌های اجتماعی مشروع برای نیل به اهداف است. وقتی بین وسیله و اهداف ارائه شده توازن برقرار نشود، ناهنجاری حاصل می‌شود. تبلیغ فرصت‌های برابر برای تمام انسان‌ها در جامعه و دسترسی نداشتن گروه‌های اقلیت محروم و طبقه پایین به این فرصت‌ها سبب می‌شود که این گروه‌ها انگیزه بسیار زیادی پیدا کنند، ولی از فرصت‌های آموزشی و شغلی لازم برای تحقق این انگیزه‌ها محروم‌اند. این بی‌هنجاری بر این گروه‌ها فشار وارد می‌کند تا از هر وسیله‌ای برای کسب موفقیت استفاده کنند ولو آن راه، نامشروع و یا غیرقانونی باشد (بخارایی، ۱۳۸۹، ص ۶۷) چیزهایی با ارزش وجود دارند و همه به دنبال آن هستند و تبلیغات، رابطه حقوق و امتیاز مساوی را تبلیغ می‌کند و راه‌های مجاز را برای همه مشخص می‌کند، ولی این طرق مجاز در عمل به دلیل فقر یا اختلاف طبقاتی عملی نمی‌شود و احساس بی‌عدالتی، فرد را به روش‌های نامشروع برای دستیابی به اهداف سوق می‌دهد و خود فرد ابزارسازی می‌کند. از نظر «مرتون» این ابزارسازی و روش‌سازی فرد محروم به چهار روش زیر صورت می‌گیرد.

۱. روش اول: هم‌نوایی است که فرد هم‌اهداف و هم‌وسایل مشروع را مورد پذیرش قرار می‌دهد.
۲. روش دوم: اهداف پذیرفته می‌شود و به طرد ابزارهای ارائه شده منتهی می‌شود که آن را نوگرایی یا نوآوری می‌نامند که شایع‌ترین پاسخ کج‌روانه است. جرائم یقه‌سفید^۲، در این دسته قرار می‌گیرد.
۳. روش سوم: عادت‌گرایی یا آئین‌منشی است که فرد اهداف را قبول ندارد و ابزارهای رسیدن به اهداف را هم قبول دارد و دست به وسایل غیرقانونی نمی‌زند.
۴. روش چهارم: حالت انفعالی به دست می‌آید نه اهداف را و نه وسایل را قبول نداشته و منزوی می‌شود.

1. Wann, Weaver, Belva, Ladd & Armstrong,

2. Rabert Merton

3. White Collar Criminal

مثل ولگردها^۱ یا معتادان. عدم موازنه در اهداف و وسایل فرد را تحت فشار قرار داده و او را به سمت انحراف و توسل به وسایل نامشروع سوق می‌دهد (معصومی، ۱۳۹۷، ص ۷۲). مدیران تیم‌های فوتبال وقتی از راه مشروع به اهداف دست نمی‌یابند با تحریک تماشاگران، سعی در استفاده از نیروی اعتراض و خشونت آنان برای تغییر نتیجه یا توجیه باخت و یا فرافکنی برای حفظ جایگاه خویش می‌کنند. مصاحبه‌های پس از بازی، تحریک تماشاگران در حین بازی با روش مستقیم یا بیرون کشیدن تیم از زمین و یا اعتراض‌های مکرر به داور و تأثیر غیرمستقیم روی تماشاگران، از عمده روش‌ها در این مورد است.

در نظرات اقتصادی مدیریت فوتبال^۲، تجمع‌های زیاد تماشاگران ضروری می‌سازد که مسئولان به رفتارها و واکنش‌های تماشاگران و ورزشکاران آگاه باشند تا از فواید حضور تماشاگران به جای آسیب دیدن از مضرات احتمالی آنان بهره‌مند شوند. برای مدیران ورزشی، تماشاگران به‌عنوان مشتریانی هستند برای بازار یابان و از نظر بازار یابان، واکنش‌های رفتاری مشتریان عبارت‌اند از: تلاش‌های رفتاری یا شناختی افراد به‌منظور مدیریت شرایط که به منابع آن‌ها تجاوز شده است یا منابع آن‌ها را کاهش داده‌اند (کارن و واشینگتون^۳، ۲۰۱۵، ص ۲۲۸). واکنش مشتریان، با اعمال منفی آغاز می‌شود؛ زیرا افراد به دنبال آن هستند تا استرس‌های هیجانی خود را کاهش دهند و حالات احساسی، خوشایندتری را برانگیزانند. پژوهش‌های صورت گرفته در زمینه دلایل واکنش‌های شدید رفتاری توسط تماشاگران نشان داد که یکی از مسائلی که احتمال دارد در واکنش‌ها و رفتارهای تماشاگران مؤثر باشد، کیفیت خدماتی است که در استادیوم‌ها ارائه می‌شود (جان‌بزرگی، ۱۳۹۰، ص ۱۲۳). اگر کالا و خدمات انتظارات مشتری را برآورده کند در او احساس رضایت ایجاد می‌شود و با خرید مجدد خود و تشویق دیگران به خرید، به بقای آن سازمان و شرکت کمک می‌کند؛ اما از سوی دیگر در صورتی که کیفیت کالا یا ارائه خدمات، سطح انتظارات مشتری را تأمین نکند، به نارضایتی مشتری منجر خواهد شد و تداوم این نارضایتی به کاهش تولید، تبلیغ منفی و سرانجام به قطع فعالیت آن سازمان می‌انجامد. حفظ مشتری و ایجاد زمینه برای بازگشت مجدد او، وظیفه‌ای بسیار حساس و حیاتی است که ترفندها و ابزار خاصی می‌طلبد.

1. Trams

2. Economic management reviews of football

3. Karen and Washington

مهم‌ترین ابزار بازاریابی برای بازاریابان ارتباط دائم با افراد، ارائه خدمات مناسب و آگاهی از حرکات رقباست (دادخواه، ۱۳۸۸، ص ۱۱). هر چند می‌توان این دیدگاه را در قالب نظریه ناکامی - پرخاشگری نیز توجیه کرد. ناکامی عامل تعیین‌کننده در تکوین رفتار مجرمانه و خشونت‌آمیز است. در این نظریه، پرخاشگری بر آیند جریانی در نظر گرفته می‌شود که در آن افراد از دست‌یابی به هدف یا اهداف عالی‌ه خویش بازمی‌مانند و احساس ناکامی در آن‌ها شکل می‌گیرد (اسپایج^۱، ۲۰۱۴، ص ۱۴۹). ناکامی از یک سو موجب انگیزه‌های پرخاشجویانه است و از سوی دیگر هرگونه پرخاشگری را در عوامل پیشین موجب ناکامی جستجو می‌کند. ناکامی احساسی است که در نتیجه ایجاد مانع بر سر راه رسیدن به هدفی که فرد آن را مطلوب می‌شمارد پدید می‌آید (کبیری، رحمتی و رضایی زاده، ۱۳۹۴، ص ۳۹۶). مبنای خشونت تماشاگران فوتبال تعریفی است که جامعه از رفتار تماشاگران ارائه می‌دهد و کج رفتاری را جامعه می‌سازد. انگ مجرمانه و منحرفانه زدن به تماشاگران و برخورد متفاوت نیروی انتظامی و رسانه‌ها و دیگر گروه‌های اجتماعی سبب می‌شود تا تماشاگری که دچار این حالت برچسب شده، واکنش نشان داده و مرتکب خشونت شود. انحراف اولیه از طریق انگ مجرمانه زدن به وجود می‌آید و هواداران در پاسخ به این انگ و انحراف، خشونت به خرج می‌دهند و انحراف ثانویه به وجود می‌آید. انحراف ثانویه در قالب خشونت می‌تواند منتهی به برخورد دستگاه عدالت کیفری^۲ با تماشاگر شود. او باش، مجرمان یقه آبی و خیابانی بوده و به سادگی قابل تشخیص هستند، هر چند که لیدرها و رهبران او باش، با سران باشگاه در ارتباط بوده و هوادارانی که زیر نظر لیدرها اقدام به خشونت می‌کنند قابل تشخیص‌ترند. کج رفتار کسی است که این برچسب به طور موفقیت‌آمیزی در مورد او بکار رفته باشد. رسانه‌ها با تحریک احساسات افراد و واکنش‌های خاص خود می‌توانند تأثیر بسزایی در افزایش یا کاهش خشونت و پرخاشگری داشته باشند (اسپایج و اندرسون^۳، ۲۰۱۰، ص ۸۵). نحوه نمایش و تفسیر مسابقات ورزشی از سوی رسانه‌های جمعی، نظیر تلویزیون و مطبوعات، برچسب‌هایی است که رسانه‌های همگانی به هواداران و تماشاگران خشونت طلب می‌زنند؛ و به پرخاشگری‌ها و رفتارهای خشونت‌آمیز دامن می‌زنند. به طور مثال در بسیاری از رسانه‌ها این تماشاگران با عناوینی همچون احمق‌ها، بی‌فکرها، کسانی که مخشان

1. Spaaij

2. Criminal justice system

3. Spaaij & Anderson

تاب برداشته است، ساده لوح‌ها، ناقص‌العقل‌ها، آدم‌های خرفت و آدمکش‌های مستی که تحت تأثیر داروها هستند، یاد می‌شود. همچنین برخی از سردبیران و ستون نویسان روزنامه‌ها اوضاع را وخیم‌تر می‌کنند؛ به طوری که یک نقش منفی بازی می‌کنند و به جای آنکه نقش بازدارنده خشونت و اوباشگری را داشته باشند، در جهت عکس عمل می‌کنند و به مسائل موجود دامن می‌زنند (قاسمی و همکاران، ۱۳۸۸، ص ۱۳۱). روزنامه‌هایی که متعلق به باشگاه خاص هستند با بیان برچسب‌هایی به سایر تیم‌ها و تماشاگران که بیشتر از زبان مدیران باشگاه است، زمینه‌های بروز خشونت را فراهم می‌سازند. برخورد مربیان و مدیران تیم‌ها با داوران در پی شکست از تیم مقابل و انگ‌جانب‌داری از یک تیم و یا تحریک رسانه‌ها توسط مربیان و مدیران تیم‌ها با بیان انگ و دروغ علیه تیمی خاص می‌تواند زمینه‌های بروز خشونت را تقویت کند. نظریه‌های کنترل مبنای این امر استوار است که انسان تا مانع و محدودیت بر سرافعال و رفتار ممنوعه خویش مشاهده نکند، به ارتکاب جرم و انحراف مشغول خواهد بود. آنچه در قالب پیشگیری کیفری از دستگاه انتظامی و پلیس در اجرای قوانین تنبیهی با بهره‌مندی از قوانین کیفری و اوامر دستگاه قضایی که مشهود و قابل رؤیت است را در کنار پیشگیری وضعی (مثلاً حضور عناصر فیزیکی انتظامی) می‌توان در حوزه کنترل سخت مورد تحلیل قرار داد. ترس، تنها چیزی است که مانع افراد در ارتکاب جرم و تخلفات می‌شود (درایمیکر و دی‌مایر^۱، ۲۰۱۶، ص ۴). مبنای نظریه‌های کنترل اجتماعی^۲ تضعیف و یا تقویت ترس و ارباب است. ترس و ارباب را در ارباب انگیز بودن قواعد کیفری و سخت‌گیری بازیگران دستگاه عدالت قضایی باید جستجو کرد. ترس از مجازات و کیفر سبب کنترل مجرمان بالقوه خواهد شد. «جکسون تویی^۳» از ضعف در توان هم‌نوایی در جوانانی صحبت کرد که ترس نداشتن، آن‌ها را به سمت هم‌نوایی کمتر و ارتکاب جرم سوق می‌دهد. «نایه» که مبدع نظریه ارتباط میان خانواده و مهار اجتماعی و سوء رفتار جوانی است، معتقد است که اغلب رفتارهای مجرمانه به دلیل ناکافی بودن کنترل اجتماعی است و عوامل ایجابی سهم کمی در وقوع جرم دارند (الیاسی و مرادی، ۱۳۸۸، ص ۱۹۲) نظریه کف نفس یا مهار «والتر رکلس^۴» نیز از نیروها و موانعی در مهار و کنترل جرم پرده‌برداری می‌کند. اول نیروها و موانع داخلی که به غریزه و مفاهیمی نظیر وجدان و من برتر برمی‌گردد و هر قدر من

1. Deriemaeker & De Maere

2. Social control

3. Jacson Toobee

4. Valter Recles

پایبندتر و قوی‌تر وجود داشته باشد، پایبندی انسان قوی‌تر و مانع درونی، مانع از تخلف خواهد شد. این قسمت از موانع از ارزش‌های اخلاقی صحبت می‌کند. موانع بیرونی همان ترس از خروج از گروه، ترس از هجمه کنترل غیررسمی و تنبیه، قدرتی است که سبب مهار جرم می‌شود. «تراویش هیرشی^۱» در نظریه «پیوند اجتماعی» خود بیان کرده که پیوند عاطفی میان افراد متعارف، یک عامل بازدارنده مهم در برابر جرم است. کنترل اجتماعی به شیوه‌هایی گفته می‌شود که جامعه برای واداشتن اعضایش به همنوایی و جلوگیری از ناهمنوایی و ناسازگاری بکار می‌برد (ستوده، ۱۳۹۵، ص ۱۳۴) اساس و پایه استدلال‌های «هیرشی» نیز به ترس برمی‌گردد. او اعتقاد داشت با وجود اینکه تمام افراد، مستعد بالقوه، برای انجام جرم هستند، اما به دلیل ترس از اینکه کنش‌های انحرافی و مجرمانه آن‌ها به روابط متقابل آن‌ها با سایر نهادهای اجتماعی نظیر خانواده و دوستان، همسایه‌ها، معلمان و کارفرمایان آسیب برساند خود را کنترل می‌کنند. چهار عنصر در این دیدگاه مد نظر قرار دارد:

۱- وابستگی و دل‌بستگی؛

۲- تعهد؛

۳- مشغولیت، اشتغال یا اقدام؛ اشتغال به کار، درس خواندن، ورزش کردن، سرگرمی و تفریح از جمله این اشتغال‌هاست، ضرب‌المثل معروف «دستان بیکار، آلت شیطان است»، معرف همین عنصر است.

۴- باور؛ وفاداری خود به هنجارها و ارزش‌ها و اصول اخلاقی گروه است، بر عهده جامعه و کارگزاران است تا اعضای جامعه را از این چهار عنصر مملو سازند (صدیق سروستانی، ۱۳۹۷، ص ۹۸).

بزرگ‌ترین ایراد در این چهار عنصر، عنصر اشتغال است. هر قدر میزان اشتغال افراد و فعالیت آن‌ها افزایش یابد میزان اصطکاک با دیگران بیشتر شده و بزهکاری افزایش می‌یابد و ندالیسم و اوباشگری نظیر سایر انحرافات و جرائم در صورت عدم کنترل رخ خواهند نمود (صدیق سروستانی، ۱۳۹۷، ص ۱۰۳). مدیریت انتظامی صرف‌نظر از اجرای برنامه‌های آموزشی و پرورشی، در کنترل درونی و نرم، کارایی و نقش عمده چندانی نداشته و همواره حضور پلیس و اجرای قانون که قابل رؤیت توسط مردم (تماشاگران فوتبال) است بیشتر مورد نظر و تحلیل قرار می‌گیرد. اجرا نشدن قواعد و مقررات کنترل و ندالیسم از سوی پلیس یا دستگاه عدالت قضایی و کمیته انضباطی فدراسیون فوتبال و سامان‌دهی نشدن

کنترل‌های پلیسی و پیشگیری وضعی، سبب تقویت بروز خشونت تماشاگران فوتبال شده است. تسامح و سخت‌گیری در اجرای قوانین کنترلی و تنبیهی سبب گسترش رفتارهای وندالیستی است؛ یعنی ممکن است کنترل بیش از اندازه نتیجه معکوس داشته باشد و خود از عوامل بروز خشونت در ورزشگاه‌های فوتبال باشد (قاسمی و همکاران، ۱۳۸۸، ص ۱۲۹). در نظریات مکتب لستر، دخالت پلیس و بکارگیری قدرت بازدارنده شدید علیه تماشاگران و سیاست‌های حجیم و سخت‌گیرانه پلیس به‌عنوان یکی از عوامل بروز و تشدید رفتارهای وندالیستی شناخته شده است. این کنترل شدید سبب کاهش جذابیت حضور در ورزشگاه‌ها شده است و او باشگران در موج جدیدی از هواداری فوتبال به تماشای زنده فوتبال از طریق تلویزیون‌های مستقر در خارج از ورزشگاه پرداخته و به موازات این عمل خشونت نیز دچار جابه‌جایی می‌شود (اسپایچ، ۲۰۰۵، ص ۴).

روش‌شناسی

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت علمی همبستگی از نوع پیمایشی است. جامعه آماری شامل تماشاگران حاضر در ورزشگاه آزادی در ۸ مسابقه لیگ برتر فوتبال ۹۷-۹۶ بود که با توجه به تعداد بالای آن‌ها، براساس جدول مورگان ۳۸۶ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای از بین تماشاگران انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق‌ساخته، شامل ۴۸ گویه با رویکرد جرم‌شناسی که بخش اول آن شامل پرسش‌های جمعیت‌شناختی تماشاگران (از جمله سن، تحصیلات، وضعیت تأهل، مصرف سیگار، مصرف مشروبات الکلی، سابقه رفتار مجرمانه، سابقه درگیری، پرخاشگری و خشونت ورزشی، سابقه دستگیری، سابقه دوستی با افراد سابقه‌دار و شرور) و بخش دوم آن شامل پرسش‌های تخصصی، مربوط به اقدامات مدیریت انتظامی (۲۶ پرسش در ۳ بعد پیش‌بینی، پیشگیری و مقابله) و رفتارهای خشونت‌آمیز تماشاگران (۱۲ پرسش در ۲ بعد خشونت کلامی و خشونت فیزیکی) بود، استفاده شد. مقیاس مورد استفاده در این پرسشنامه طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت بود. روایی صوری و محتوایی این پرسشنامه توسط ۱۲ نفر از اساتید و صاحب‌نظران تأیید و همچنین پایایی آن به وسیله محاسبه ضریب آلفای کرونباخ، ۰/۸۷ به دست آمد. همچنین در این مطالعه برای تأیید روایی سازه از نرم‌افزار «اسمارت پی. ال. اس» و روش ارزیابی مدل‌های اندازه‌گیری (تحلیلی عاملی تأییدی) استفاده شد. پس از نهایی

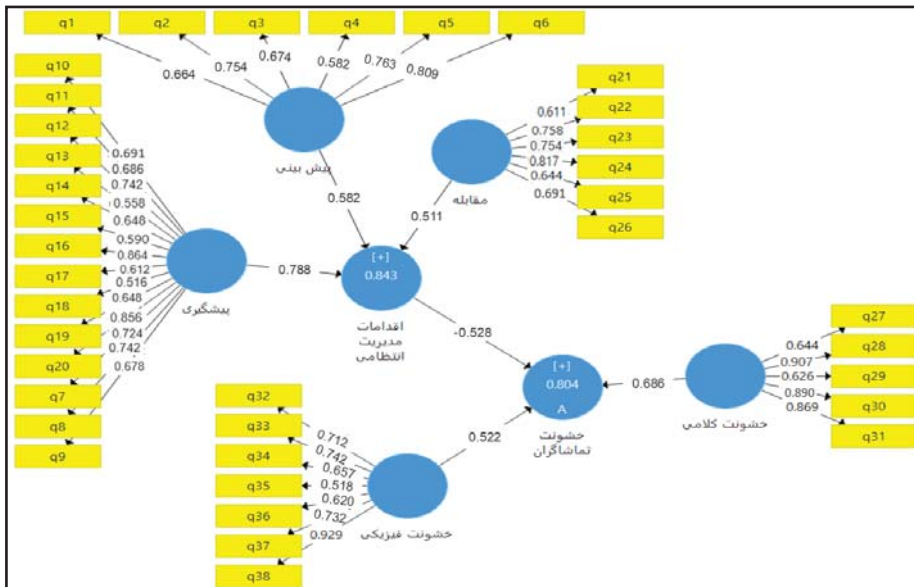
شدن پرسشنامه؛ از دانشجویان رشته تربیت بدنی و حقوق برای توزیع و جمع‌آوری پرسشنامه در بین تماشاگران استفاده شد. همچنین برای تحلیل داده‌ها از آزمون‌های کولموگروف اسمیرنوف، رگرسیون خطی ساده و چندگانه استفاده شد.

یافته‌ها

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه آماری: یافته‌های جمعیت‌شناختی جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش نشان داد که بیشترین فراوانی تماشاگران در گروه سنی نوجوانان و جوانان بودند، به طوری که ۹۷ درصد از تماشاگران را افراد با سنین ۲۶ سال و کمتر تشکیل می‌دادند. از نظر وضعیت تحصیلی، ۹۴ درصد دارای تحصیلات دیپلم و پایین‌تر، ۱ درصد کاردانی و ۵ درصد دارای مدرک کارشناسی بودند. بررسی وضعیت تأهل آزمودنی‌ها نشان داد؛ ۹۴/۱ درصد تماشاگران مورد بررسی مجرد و ۵/۹ درصد متأهل بودند. همچنین ۴۱/۶ درصد از آزمودنی‌ها گزارش کردند که گاهی مبادرت به مصرف سیگار داشته و ۳۵/۶ درصد نیز به مصرف سیگار اعتیاد داشتند و در ارتباط با مصرف مشروبات الکلی ۲۲/۸ درصد سابقه مصرف داشتند. ۳۰/۷ درصد دارای سابقه رفتار مجرمانه بودند؛ ۱۷/۸ درصد دارای سابقه نزاع و درگیری و ۶۶/۳ درصد نیز دارای سابقه دعوای نسبتاً متوسط را داشتند؛ حدود ۳۷/۷ درصد تماشاگران دارای زمینه مناسب برای پرخاشگری و خشونت ورزشی بودند؛ ۱۸/۲ درصد دارای سابقه دستگیری و ۳۴/۳ درصد دارای سابقه دوستی با افراد سابقه‌دار و شرور بودند.

تحلیل استنباطی یافته‌ها: برای تعیین آزمون آماری مناسب برای تحلیل داده‌ها، وضعیت توزیع داده‌ها از نظر نرمال بودن با استفاده از آزمون کولموگروف اسمیرنوف بررسی شد. نتایج آزمون یادشده نشان داد، داده‌های به دست آمده برای هر دو متغیر فرهنگ سازمانی و کارآفرینی دارای توزیع نرمال بودند ($P > 0/05$)، بنابراین برای تحلیل آن‌ها از آزمون پارامتریک همبستگی پیرسون، رگرسیون خطی ساده و چندگانه استفاده شد. قبل از استفاده از آزمون‌های آماری، اطمینان یافتن از صحت مدل‌های اندازه‌گیری متغیرها ضروری است. در ارزیابی مدل‌های اندازه‌گیری بررسی می‌کنیم که آیا پرسش‌های مربوط به هر متغیر، آن متغیر را به درستی اندازه‌گیری می‌کنند. به عبارتی داده‌های به دست آمده از جامعه مورد مطالعه، با مبانی نظری که پرسش‌ها بر اساس آن تدوین شده است همسو است یا خیر؟ در این پژوهش؛ با استفاده

از سنجش بارهای عاملی مدل‌های اندازه‌گیری، بررسی شد (شکل ۱).

شکل ۱. تحلیل عاملی تأییدی مدل روابط بین متغیرهای تحقیق (ضریب مسیر)

بار عاملی مقدار عددی است که میزان شدت رابطه بین یک متغیر پنهان (سازه) و متغیر آشکار (شاخص) مربوطه را طی فرآیند تحلیل مسیر مشخص می‌کند. بارهای عاملی از طریق محاسبه مقدار همبستگی شاخص‌های یک سازه با آن سازه محاسبه می‌شوند. هر چه مقدار بار عاملی یک شاخص در رابطه با یک سازه مشخص بیشتر باشد، آن شاخص سهم بیشتری در تبیین آن سازه ایفا می‌کند. مقدار ملاک برای مناسب بودن بارهای عاملی برابر یا بیشتر از مقدار ۰/۴ است. همان‌طوری که در شکل ۱ نشان داده شده است تمام بارهای عاملی پرسش‌های مربوط به ابعاد متغیر اقدامات مدیریت انتظامی و خشونت تماشاگران از مقدار ۰/۴ بیشتر و در سطح اطمینان ۹۵٪ معنی‌دار است که نشان از مناسب بودن این معیار دارد.

پس از اطمینان از صحت ابزار مورد استفاده؛ در این قسمت ابتدا با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون رابطه بین ابعاد مختلف مدیریت انتظامی با رفتارهای خشونت‌آمیز تماشاگران مورد ارزیابی قرار گرفت، با توجه به اینکه رابطه خطی بین این متغیرها مشاهده شد، برای اندازه‌گیری میزان تأثیر هر کدام از ابعاد مختلف مدیریت انتظامی با رفتارهای خشونت‌آمیز تماشاگران از آزمون رگرسیون خطی ساده استفاده شد.

جدول ۱. رابطه بین اقدامات مدیریت انتظامی با رفتارهای خشونت‌آمیز تماشاگران

اقدامات مدیریت انتظامی				ضرب همبستگی پیرسون	رفتارهای خشونت‌آمیز تماشاگران
مقابله	پیشگیری	پیش‌بینی	مدیریت انتظامی		
-۰/۶۱۸	-۰/۷۸۲	-۰/۷۲۳	-۰/۷۵۶	سطح معناداری	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰		

برای بررسی تأثیر اقدامات مدیریت انتظامی بر رفتارهای خشونت‌آمیز تماشاگران از آزمون رگرسیون خطی ساده استفاده شد. جدول ۲ برازش مدل رگرسیونی مربوطه را نشان می‌دهد.

جدول ۲. برازش مدل رگرسیون

ضرب همبستگی	ضرب تعیین	ضرب تعیین تعدیل‌شده	دوربین واتسون
-۰/۷۵۶	۰/۵۷۲	۰/۵۶۷	۱/۷۱۶

جدول ۲ به ترتیب ضریب همبستگی (-۰/۷۵۶)، ضریب تعیین (۰/۵۷۲)، ضریب تعیین تعدیل‌شده (۰/۵۶۷) و مقدار آماره دوربین واتسون (۱/۷۱۶) را نشان می‌دهد، ضریب تعیین تعدیل‌شده نشان می‌دهد که ۵۶/۴ درصد از کل واریانس رفتارهای خشونت‌آمیز تماشاگران از واریانس متغیر اقدامات مدیریت انتظامی است و از طرفی، همان‌طور که نشان داده شده است، مقدار آماره دوربین واتسون (۱/۷۱۶) در فاصله ۱/۵ و ۲/۵ قرار دارد؛ بنابراین فرض نبود همبستگی بین خطاها رد نمی‌شود و می‌توان از رگرسیون استفاده کرد.

جدول ۳. محاسبه معادله رگرسیون

سطح معناداری	مقدار تی	ضرب استاندارد شده	ضرب غیراستاندارد		مقدار ثابت
		Beta	خطای استاندارد	B	
۰/۰۰۰	۷/۴۱		۲/۲۲۱	۳/۴۲	
۰/۰۰۰	۱۲/۸۴۲	-۰/۷۵۶	۰/۰۵۲	-۰/۶۶۱	اقدامات مدیریت انتظامی

با توجه به یافته‌های جدول ۳ از آنجایی که سطح معناداری برای مقدار ثابت کوچک‌تر از مقدار ۰/۰۵ است فرض تساوی این مقدار عددی با صفر رد و از معادله حذف نمی‌شود، بنابراین معادله رگرسیونی مربوطه به شرح زیر است.

$$\text{رفتارهای خشونت‌آمیز تماشاگران} = ۳/۴۲ + \text{اقدامات مدیریت انتظامی} \times -۰/۶۶۱$$

برای بررسی تأثیر ابعاد اقدامات مدیریت انتظامی بر رفتارهای خشونت‌آمیز تماشاگران از آزمون رگرسیون خطی چندگانه استفاده شد. جدول ۴ برآزش مدل رگرسیونی مربوطه را نشان می‌دهد.

جدول ۴. برآزش مدل رگرسیون

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	دوربین واتسون
-۰/۷۳۵	۰/۵۴۰	۰/۵۲۸	۱/۸۲۶

جدول ۴ به ترتیب ضریب همبستگی (-۰/۷۳۵)، ضریب تعیین (۰/۵۴۰)، ضریب تعیین تعدیل شده (۰/۵۲۸) و مقدار آماره دوربین واتسون (۱/۸۲۶) را نشان می‌دهد، ضریب تعیین تعدیل شده نشان می‌دهد که ۵۲/۸ درصد از کل واریانس رفتارهای خشونت‌آمیز تماشاگران از واریانس ابعاد متغیر اقدامات مدیریت انتظامی است و از طرفی، همان‌طور که نشان داده شده است، مقدار آماره دوربین واتسون (۱/۸۲۶) در فاصله ۱/۵ و ۲/۵ قرار دارد؛ بنابراین فرض نبود همبستگی بین خطاها رد نمی‌شود و می‌توان از رگرسیون استفاده کرد.

جدول ۵: محاسبه معادله رگرسیون

ضریب معناداری	مقدار تی	ضریب استاندارد شده		مدل
		Beta	Std. Error	
۰/۰۰۰	۱۱/۸۲		۱/۴۹۰	مقدار ثابت
۰/۰۰۰	۵/۹۲۴	-۰/۳۴۰	۰/۴۵۸	پیش‌بینی
۰/۰۰۰	۸/۶۲۱	-۰/۶۸۴	۰/۴۴۲	پیشگیری
۰/۰۰۰	۳/۳۶۷	-۰/۲۹۶	۰/۳۱۴	مقابله

با توجه به یافته‌های جدول ۵ معادله رگرسیونی مربوطه به شرح زیر است.

$$\text{رفتارهای خشونت‌آمیز تماشاگران} = ۳/۵۴۷ + \text{پیش‌بینی} \times (-۰/۶۰۵) + \text{پیشگیری} \times (-۰/۷۶۰) + \text{مقابله} \times (-۰/۳۲۴)$$

با توجه به مقدار بتا به دست آمده برای هر کدام از ابعاد اقدامات مدیریت انتظامی می‌توان نتیجه گرفت اقدامات پیشگیرانه، اقدامات در حوزه پیش‌بینی و مقابله به ترتیب دارای بیشترین تأثیر معنادار بر رفتارهای خشونت‌آمیز تماشاگران بوده‌اند.

بحث و نتیجه گیری

ورزش و فعالیت‌های مربوط به آن، زمان و انرژی فراوانی از افراد هر جامعه را به خود اختصاص داده و جایگاه مهمی در فرهنگ جوامع پیدا کرده است (محسنی، ۱۳۸۸، ص ۷۱). رقابت‌های ورزشی، ورزشکاران و تماشاگران را در وضعیت‌هایی قرار می‌دهند که ممکن است قواعد، هنجارها و تقسیم کار به آسانی نقض و به رویارویی‌های پرخاش جویانه و خشونت‌آمیز منجر شود. پژوهشگران و نظریه پردازان علوم اجتماعی دلایلی را مطرح و تفسیرهای متفاوتی در مورد رفتار پرخاشگراانه و خشونت‌آمیز تماشاگران مسابقات ارائه داده‌اند که گستره آن‌ها، از دگرگونی‌های کلان اجتماعی تا عوامل خرد را در برمی‌گیرد. از جمله این عوامل می‌توان به عوامل مختلف اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی مانند مذهب، قومیت و طبقه اجتماعی بین طرفداران و مانند آن، اشاره کرد (فروغی پور و رضائیان زاده جهرمی، ۱۳۹۲، ص ۳۱).

یافته‌های جمعیت‌شناختی جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش نشان داد که بیشتر تماشاگران در گروه سنی نوجوانان و جوانان بودند و دارای تحصیلات پایین، مجرد و دارای سابقه مصرف سیگار بودند و تعداد قابل توجهی از آن‌ها نیز دارای سابقه مصرف مشروبات الکلی، سابقه رفتار مجرمانه، سابقه نزاع و درگیری، سابقه دعوای نسبتاً متوسط، سابقه دستگیری، سابقه دوستی با افراد سابقه‌دار و شرور و دارای زمینه مناسب برای پرخاشگری و خشونت ورزشی بودند. همچنین یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که همه اقدامات مدیریت انتظامی اعم از پیش‌بینی، پیشگیری و مقابله که با رویکرد جرم‌شناختی انجام می‌شوند به‌طور معناداری کاهش خشونت تماشاگران فوتبال را تبیین می‌کنند و از بین این اقدامات؛ اقدامات پیشگیرانه مدیریت انتظامی مبتنی بر رویکرد جرم‌شناختی بیشترین تأثیر را در کاهش خشونت تماشاگران دارند.

نتایج این پژوهش به‌نوعی با نتایج پژوهش‌های کبیری و رحمتی (۱۳۹۳)، پاک‌نژاد و درانی (۱۳۸۸)، جان‌بزرگی و همکاران (۱۳۸۹) و کله‌لند و کاشمور^۱ (۲۰۱۵) همخوانی دارد. کبیری و رحمتی (۱۳۹۳)، در مطالعه‌ای با عنوان «عملکرد نیروی انتظامی در مدیریت رفتار تماشاگران فوتبال» به نقش نیروی انتظامی به‌عنوان نیروی رسمی و دولتی که بیشترین دامنه و سطح کنش متقابل و برخورد با تماشاگران را

دارد در مدیریت رفتار تماشاگران فوتبال تأکید کردند. پاک‌نژاد و درانی (۱۳۸۹)، نیز در نتیجه مطالعه خود با موضوع «رفتارهای تهاجمی تماشاگران فوتبال و علل روانی و اجتماعی آن» گزارش کردند که روحیه خشونت‌طلبی تماشاگران با ضریب بتای مثبت و حضور نیروی انتظامی با ضریب بتای منفی به‌طور معنی‌داری رفتار تهاجمی تماشاگران را تبیین می‌کند. همچنین کله‌لند و کاشمور (۲۰۱۵)، در ارزیابی سیستم کنترل خشونت در فوتبال بریتانیا نشان دادند که برخی اقدامات پیشگیرانه پلیس، از قبیل؛ ممنوعیت سفارش‌ها، ممنوعیت مصرف الکل و استفاده از دوربین‌های مداربسته از سال ۱۹۸۰ تقریباً میزان پرخاشگری تماشاگران را به نصف کاهش داده است.

با توجه به ویژگی‌های جامعه آماری مورد مطالعه در پژوهش حاضر که تماشاگران دارای زمینه‌های پرخاشگری و خشونت هستند؛ چنانچه اقدامات پیشگیرانه مناسب از قبیل؛ بازرسی بدنی، جلوگیری از ورود افراد مخل نظم، استفاده از دوربین مداربسته برای کنترل جمعیت، کنترل نامحسوس با استفاده از استقرار مأموران مخفی در بین جمعیت، شناسایی و جلوگیری از ورود افراد مست، جلوگیری از ورود اشیاء خطرناک، چیدمان صحیح تماشاگران و جلوگیری از ورود افراد شرور و سابقه‌دار به ورزشگاه، توسط نیروی انتظامی به‌درستی انجام شود می‌تواند تا حدودی به کاهش فرصت ارتکاب رفتارهای پرخاشگرانه کمک کند. رفتارهای تماشاگران در ورزشگاه به‌دلیل پیروی از هنجارهای خاص «رفتار جمعی» و تحت تأثیر فضای ورزشگاه به بروز ناهنجاری‌ها منجر می‌شود و گاهی رفتارهایی از خود نشان می‌دهند که در شرایط عادی موافق چنین رفتارهایی نیستند. این افراد فکر می‌کنند که از قدرت ویژه‌ای برخوردار هستند و کسی نمی‌تواند جلوی آن‌ها را بگیرد و رفتار آن‌ها طبق قاعده سرایت رفتاری به‌طور ناخودآگاه بر یکدیگر تأثیر می‌گذارد (جوان جعفری و صفری، ۱۳۹۷، ص ۵۷). وقتی افراد در یک خشونت جمعی شرکت می‌کنند، تصورشان این است که دیگر رفتارهای آن‌ها نظارت وجود ندارد و پلیس و دستگاه قضایی نمی‌تواند آن‌ها را شناسایی و کنترل کند و از طرفی رفتارهای نابهنجار افراد در یک جمع معمولاً به‌گونه‌ای است که سبب می‌شود حقوق جزا برای مقابله با آن‌ها با مشکل مواجه می‌شود. بنابراین اقدامات پیشگیرانه نیروی انتظامی از قبیل استفاده از دوربین‌های مداربسته برای جلوگیری از گمنامی تماشاگران و هویت دادن و شخصی کردن رفتار آن‌ها می‌تواند در بروز رفتارهای نابهنجار آن‌ها مفید باشد، زیرا در صورت بروز رفتارهای خطرناک و پرخاشگرانه، فرد شناسایی و تحت تعقیب قانونی

قرار خواهد گرفت. از این رو جلوگیری از ورود افراد خطرناک و دارای سابقه پرخاشگری به همراه اشیاء خطرناک به ورزشگاه که ممکن است رفتار پرخاشگرانه آن‌ها به سایر تماشاگران سرایت کند نیز از جمله اقدامات پیشگیرانه پلیس با رویکرد جرم‌شناسی است که فرصت ارتکاب جرم را از تماشاگران ورزشی می‌گیرد و در این مطالعه نیز مورد تأکید جامعه مورد بررسی بود.

پیشنهادها

پیشنهاد می‌شود مدیریت انتظامی در تعامل با دستگاه قضایی و با رویکردی جرم‌شناسانه قبل از برگزاری هر مسابقه پیش‌بینی‌های لازم از قبیل؛ آموزش کارکنان، تأکید بر پرهیز از رفتارهای تحریک‌آمیز نیروهای پلیس، پیش‌بینی تعداد نیروی مورد نیاز، پیش‌بینی میزان حضور و استقبال تماشاگران، پیش‌بینی ترکیب جمعیتی تماشاگران و مانند آن را انجام دهد و سپس اقدامات پیشگیرانه لازم را که فرصت ارتکاب جرم و پرخاشگری را برای تماشاگران کاهش می‌دهد، مدنظر قرار دهند و در صورت بروز هرگونه رفتار خطرناک و خشونت‌آمیز از سوی تماشاگران سعی شود با صحبت کردن و اقناع‌سازی، تماشاگران را آرام کرده و دوباره نظم و امنیت را در ورزشگاه حاکم کنند و در صورت لزوم با هماهنگی و تعامل با دستگاه قضایی با برهم زندگان نظم و آسایش ورزشگاه برخورد به‌هنگام، مناسب و قاطع انجام شود.

سیاسگزاری

نویسندگان لازم می‌دانند از مسئولان ورزشگاه آزادی، فرماندهان نیروی انتظامی تهران بزرگ به‌ویژه یگان ویژه و همچنین کلیه افراد جامعه آماری پژوهش که کمال همکاری را داشتند و همچنین سایر کسانی که ما را در انجام این پژوهش یاری رساندند تشکر و قدردانی کنند.

فهرست منابع

- الیاسی، محمدحسین و مرادی، حجت‌الله (۱۳۸۸). اغتشاش، شورشگری و عملیات روانی از نظریه تا عمل. تهران، انتشارات زرد.
- آقایی، مجید و صفاری، علی (۱۳۹۷). بررسی جرم‌شناسی خشونت تماشاگران فوتبال. پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی، ۱۱(۶)، صص ۶۷-۳۵. قابل‌بازیابی از: http://jcl.ac.ir/article_66821.html
- آقایی، مجید و ملانوروزی، کیوان (۱۳۹۷). جرم‌شناختی تئوری ناکامی - پرخاشگری در خشونت تماشاگران فوتبال. مجله مطالعات روانشناسی ورزشی، ۷(۲۶)، صص ۱۵۱-۱۶۶. قابل‌بازیابی از: doi:10.22089/SPSYJ.2018.5968.1633
- بخارایی، احمد (۱۳۸۹). جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- پاک‌نژاد، محسن و درانی، کمال (۱۳۸۸). رفتارهای تهاجمی تماشاگران فوتبال و علل روانی و اجتماعی آن. رشد و یادگیری حرکتی - ورزشی، ۱(۳)، صص ۱۱۷-۱۴۲. قابل‌بازیابی از:

https://jmlm.ut.ac.ir/article_22082_330f480b840ad80572000a119f2f576a.pdf

پوراسدی، محمد و صادقی خلیلانی، محمدصادق (۱۳۹۶). مدیریت انتظامی پیشگیری از جرم. تهران: دانشگاه علوم انتظامی ناجا. جانزیرگی، ابراهیم (۱۳۹۰). عوامل روان شناختی مؤثر بر بروز رفتارهای تخریبی جمعی (مورد کاوی تماشاگران فوتبال). مطالعات امنیت اجتماعی، (۲۷)، صص ۱۲۱-۱۴۳. قابل بازیابی از:

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=155916>

جانزیرگی، ابراهیم؛ الیاسی، محمدحسین و حسینیان، شهاخت (۱۳۸۹). نقش پیشگیرانه مدیریت انتظامی در جلوگیری از وقوع رفتارهای تخریبی تماشاگران فوتبال. *مطالعات مدیریت انتظامی*. (۲)۵، صص ۲۵۱-۲۷۱. قابل بازیابی از:

<http://ensani.ir/fa/article/download/305814>

جوان جعفری، عبدالرضا و صفری، صادق (۱۳۹۷). چالش‌های حقوق کیفری در مواجهه با اوباشگری تماشاگران فوتبال. *مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی*، (۱)۴۸، صص ۴۷-۶۲. قابل بازیابی از: doi: 10.22059/jqqlcs.2018.206941.1116 دادخواه، محمدرضا (۱۳۸۸). مشتری مداری، چاپ اول. تهران: انتشارات شهر آشوب.

رضائیان، علی (۱۳۹۵). اصول مدیریت. تهران: انتشارات سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها. ستوده، هدایت‌الله (۱۳۹۵). آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات). تهران: نشر آوای نور.

شفیعی، شهرام؛ دستوم، صلاح؛ عبدالی، حسن و افروزه، حکیمه (۱۳۹۵). ارائه مدل فرایند نگر بروز پرخاشگری و چارچوب کنترل آن در تماشاگران فوتبال. *رویکردهای نوین در مدیریت ورزشی*. (۱۴)۱۴، صص ۵۱-۶۷. قابل بازیابی از:

<http://ntsmj.issma.ir/article-1-807-fa.pdf>

صدیق سروستانی، رحمت‌الله (۱۳۹۷). آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی). تهران: انتشارات سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).

عباس زاده، محمد؛ سعادت، موسی؛ کبیری، افشار و عشایری، طاهار (۱۳۹۶). بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر پرخاشگری در بین تماشاگران فوتبال. *پژوهش‌های انتظام اجتماعی*. (۴)۹، صص ۳۵-۷۰. قابل بازیابی از:

<http://journals.police.ir/backend/uploads/7f18b48bcac1620496f6353141158f8dc4556d73.pdf>

فروغی پور، حمید و رضائیان زاده جهرمی، سارا (۱۳۹۲). نگاهی به تحولات و عوامل تأثیرگذار فردی و اجتماعی بر خشونت تماشاگران و تأثیر آن بر امنیت اجتماعی. *دوفصلنامه علوم ورزشی دانشگاه نهاوند*. (۴)۳، صص ۲۸-۴۰. قابل بازیابی از:

<http://nahgu.ac.ir/files/n4.pdf>

قاسمی، وحید، ذوالاکتاف، وحید، نورعلی وند، علی (۱۳۸۸). جامعه‌شناسی ورزش، تهران: نشر جامعه‌شناسان. کبیری، سعید و رحمتی، محمد مهدی (۱۳۹۳). عملکرد نیروی انتظامی در مدیریت رفتار تماشاگران فوتبال. *فصلنامه دانش انتظامی*

گیلان. (۳)۹، صص ۱-۲۵. قابل بازیابی از:

<http://gilan.jrl.police.ir/backend/uploads/f25d9b9c9ba03401f14317828d5f107d1788f516.pdf>

کبیری، سعید؛ رحمتی، محمد مهدی و رضایی زاده، همایون (۱۳۹۴). عملکرد نیروی انتظامی در مدیریت رفتار تماشاگران فوتبال (مورد مطالعه: هواداران داماش رشت و ملوان بندر انزلی). *بررسی مسائل اجتماعی ایران*. (۲)۵، صص ۴۱۴-۳۹۱. بازیابی از:

https://journals.ut.ac.ir/article_55555_1ae6cee31a4d4ef5477434ed6de14bff.pdf

محسنی، رضا علی (۱۳۸۸). تحلیل رفتار پرخاشگری و خشونت ورزشی با تأکید بر رهیافت روان‌شناختی اجتماعی. *مطالعات جامعه‌شناسی*، (۳)۱، صص ۵۱-۷۲. قابل بازیابی از:

http://jss.iaut.ac.ir/article_521138_35c186a17998dd3611f6ba640f2b25e7.pdf

معصومی، حسن (۱۳۹۷). مدیریت امنیت در اماکن و رویدادهای ورزشی. تبریز: طنین دانش. میرغفوری، سید حبیب‌اله؛ صیادی تورانلو، حسین و میرفخرالدینی، سید حیدر (۱۳۸۸). بررسی و تحلیل مسائل و مشکلات مؤثر بر مشارکت زنان در فعالیت‌های ورزشی (مطالعه موردی: دختران دانشجوی دانشگاه یزد). *مدیریت ورزشی*. (۱)۱، صص

۸۳-۱۰۰. قابل بازیابی از:

https://jsm.ut.ac.ir/article_22135_0ec2e335f4dc3bd0f9fd9db6de0447d0.pdf

- Cleland, Jamie & Cashmore, Ellis. (2015). Football fans' views of violence in British football evidence of a sanitized and gentrified culture. *Journal of Sport & Social Issues*, 23 (4), pp.25-42 DOI: <https://doi.org/10.1177/0193723515615177>
- Deriemaeker, Arnout & De Maere, Dominik. (2016). *Football Hooliganism in England*. University of Antwerp, pp 1-16. Retrieved from: <https://www.researchgate.net/publication/298789337>
- Ein-Dor, Tsachi. (2014). Social defense theory: How a mixture of personality traits in group contexts may promote our survival. In M. Mikulincer & P. R. Shaver (Eds.), *The Herzliya series on personality and social psychology. Mechanisms of social connection: From brain to group* (pp. 357-372). Washington, DC, US: American Psychological Association. Retrieved from: <http://dx.doi.org/10.1037/14250-020>
- Hau, Stephan. (2008). Communication as the most important police strategy of the football world cup final 2006. *FOG-Rapport*. Department of Behavioral science and learning, (61), pp 1-20. Retrieved from: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:263634/FULLTEXT01.pdf>
- Jelena, Tasić, LL. B. (2018). Legal Provisions on Violence in Sports and Disputable Issues in Court Practice. *Judicial Assistant, Basic Court in Niš, Republic of Serbia. Law and Politics*, 6(3), pp 225-236. Retrieved from: <http://casopisi.junis.ni.ac.rs/index.php/FULawPol/article/download/4698/2825>
- Karen, David & Robert E. Washington, (2015). *Sociological Perspectives on Sport the Games outside the Games*. Social Sciences. Routledge. New York. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315870854>.
- Spaij, Ramón & Anderson, Alastair. (2010). Soccer fan violence: a holistic approach: a reply to Braun and Vliegenthart. *International Sociology*, 25(4), pp 561-579. Retrieved from: <https://doi.org/10.1177/0268580909351328>
- Spaij, Ramón. (2014). Sports crowd violence: An interdisciplinary synthesis. *Aggression and Violent Behavior*, 19(2), pp 146- 155. DOI: 10.1016/j.avb.2014.02.002
- Tierney, John & O'Neill, Maggie. (2013). *Criminology. Theory and context* (3rd Ed). London: Routledge. Retrieved from: <https://doi.org/10.4324/9781315847191>
- Wann, Daniel., Weaver, Stephen., Belva, Brian., Ladd, Sagan & Armstrong, Sam. (2015). Investigating the Impact of Team Identification on the Willingness to Commit Verbal and Physical Aggression by Youth Baseball Spectators. *Journal of Amateur Sport*, 1(1), pp 1-28. Retrieved from: <https://pdfs.semanticscholar.org/feee/2fb2378b119efc54a0451803ce5ee0f4d9b9.pdf>